

вредног права и њихових послова, чињеницу да су они органи управљања друштвеном имовином. По свом карактеру и свом значају друштвена имовина захтева специјалну заштиту и специјално поступање у случају спора. Поред осталог, ово је био најважнији разлог да се под привредну јурисдикцију подведу и политичко-територијалне јединице и установе са самосталним финансирањем као органи управљања општенародном имовином, а да се из привредне јурисдикције искључе они учесници у привреди који то нису, напр. приватне занатлије.

Сви ови моменти били су одлучујући при одређивању домена наше привредне јурисдикције. Ми смо у погледу јурисдикције (са малим изузецима) већ, тако да кажемо, на терену субјективног система који би само требало извести до краја и у нашем материјалном праву. Тиме се, што је такође важно, не би морало задирати или бар не битно у садашњу организацију нашег привредног судства. — Свакако да ова питања захтевају једну далеко опсежнију дискусију и разматрање. Намера нам је била само да се већ започета дискусија настави и да се започне с третирањем појединих одређених проблема у вези са местом и границом нашег привредног права. Несумњиво је да те границе неће остати увек исте, али за правилан развој ове гране права нужно је већ сада чвршће поставити и одредити њене основне појмове и институте.

Др. Владимир Капор

СВОЈИНА У ЕКОНОМСКОМ СМISЛУ И ИМОВИНА

1. — У нашој правној литератури обрађена су два питања: питање шта је својина у економском смислу и у каквом је односу са својином у правном смислу, и питање појма имовине и односа између ње и својине (у правном смислу). У расправама о овим питањима није дошло до анализе односа између својине у економском смислу и имовине. Третирање односа ових појмова према својини у правном смислу имало је за последицу недовољно обрађен њихов међусобни однос. Рекли смо недовољно обрађен, зато што и читалац који површно прати одговарајућу литературу може да у њој запази супротна више мање имплицитна, гледишта.

У свом раду „Družbena lastnina kot temelj našoga pravnega sistema“ (Правник, Љубљана, 1954, бр. 10—12) проф. Фишгар сматра, позивајући се пре свега на једног чешког аутора, да економском појму својине одговара оно што су коментатори Аустриског грађанског законика назвали имовином (стр. 253). Са друге стране, у једном чланку под насловом „Својина и имовина“ (Анали Правног факултета у Београду, 1953, бр. 1) проф. Гамс настоји да резервише појам имовине за скуп релативних права (позитивних и негативних), или да се послужимо његовим начином изражавања, за означавање

присвајања прометних вредности (стр. 25), што значи само неки облика присвајања.

Имајући у виду да је реч о граничним појмовима права и економије, чије решење није ирелевантно за правну науку, покушаћемо да изложимо ту проблематику са економског гледишта. У том циљу ћемо, најпре, дати у основним цртама шта подразумевамо под економским појмом својине узимајући за основу наше схватање изложено у чланку „Ekonovski in pravni pojem lastnine” (Правник, 1953, бр. 4—6).

2. — Са економског гледишта, својина се доклапа са Марксовим појмом присвајања. Како присвајање није ограничено на поједине друштвене економске формације, већ је према Марксовој формули битно везано за производњу, својину у економском смислу познају сва друштвена уређења. Историско-пролазни карактер имају једино поједини облици својине у економском смислу као што су, на пример, приватна класна својина, феудална својина и слични облици.

Иако се економски појам својине квантитативно поклапа са појмом присвајања, квалитативно су то два појма који имају сваки своје значење. Присвајање значи, ако га посматрамо објективно, а не са становишта субјекта, ток вредности (1), значи процес који се врши у времену. Својина је статички аспект тог процеса, вредност тога тока у одређеном моменту. Између присвајања и својине постоји однос потпуно аналоган односу између дохотка и капитала. То значи да је разлика само у појму, а не у квантитету. Касније ће бити више речи о тој разлици.

Кад говоримо о присвајању и својини у економском смислу, нас не интересује технички аспект појмовне разлике међу њима већ друштвени. Интересују нас односи који владају међу људима у погледу присвајања, односи производње или, пошто је реч о квантитативним односима, односи својине. У овој, релативној апликацији не отпада само квантитативна, него чак и појмовна разлика између својине и присвајања.

3. — Не улазећи засад даље у поменуту дискусију, истичемо да се појам својине у економском смислу у практичном животу увек односи на неки субјект. Према критеријумима који одлучују о формирању токова вредности из вредности друштвеног продукта у правцу појединих привредних јединица разликујемо различите типове присвајања, односно различите типове својине. Формирање токова на бази потреба привредних јединица значи комунистички тип присвајања. Формирање токова на бази уложеног рада, тј. на бази личних монопола на радним способностима, значи прелазни тип присвајања, типичан за прелаз од класног ка неklasном друштву. Фор-

(1) У овом чланку израз вредност не употребљава се у смислу радне теорије вредности већ у свакодневном значењу које је изједначава са ценом. У истом значењу се употребљава и појам дохотка. У неробној привреди, појам вредности истоветан је у том значењу са појмом користи.

мирање токова на бази монопола на средствима за производњу значи капиталистички тип присвајања, итд. У свим тим примерима, присвајање се односи на субјект, значи на поједине привредне јединице.

То не значи да присвајање морамо дефинисати као *скуп* токова вредности у правцу одређеног појединца. И поједини ток вредности значи присвајање. Али нам горња констатација омогућује да то учинимо. Тако долазимо до појма врло сличног оном у § 353 Аустриског грађанског законика који говори о својини. Ту је реч о својини у економском смислу. Тај је појам врло користан не само са становишта друштвено-економске анализе него и са становишта практичних правних потреба.

4. — Узимајући у обзир констатације предњих двају ставова и апстрахујући притом питање типа својине у економском смислу, ову својину можемо дефинисати као суму вредности свих токова доходака субјекта. Вредност може да буде садашња или било која будућа. Но, у економској као и у правној пракси интересује нас пре свега *садашња* вредност свих токова доходака. Она је једнака збиру есконтираних у садашњост вредности доходака који ће притећи у појединим будућим моментима.

Нека буде ток дохотка који у једнаким сумама a притиче субјекту у $t, 2t, 3t, \dots nt$ од садашњег момента удаљеним будућим моментима овај: $a_t, a_{2t}, a_{3t}, \dots a_{nt}$. Садашња вредност тог тока је днака је $V_a = \frac{a}{(1+i)^{nt}} \cdot \frac{(1+i)^{nt} - 1}{(1+i)^t - 1}$, при чему је i каматна стопа изражена у процентима (2).

Ово је најопштији образац за есконтовање вредности тока будућег дохотка у садашњост (момент 0). У случају бескрајних токова, у случају токова будућих доходака са неједнаким сумама a у случају поклапања периода притицања дохотка (t) и периода на који се односи каматна стопа формула овог обрасца се само небитно мења.

Својину у економском смислу, као збир вредности свих токова дохотка једног субјекта у њеном квантитативном изразу добијамо простим сабирањем садашње вредности појединих токова:

$$\sum V = V_a + V_b + V_c + \dots + V_n$$

Предња дефиниција својине у економском смислу изгледа да се јако разликује од стварног начина рачунања вредности добара којима располаже поједини субјект. Претпостављајући да она наступа само у једном облику, у облику својине у правном смислу која није оптерећена никаквим теретима стварног или облигационог карактера, њу добијамо у практичном животу простим сабирањем производа количине добара којима располаже субјект (сопственик), и одговарајућих цена. Но, тај је начин уствари само апроксимативан. Он испушта из вида, а такав поступак није нео-

(2) У политичкој економији овај је рачун познат под именом капитализација. значи, V_a укључује како стварни тако и фиктивни капитал.

правдан у врло стабилној, стационарираној привреди, свакодневне и секуларне промене вредности односа као и свакодневне и секуларне промене фактора i — есконтне мере. Уосталом, свака вредност добара, уколико одговара садашњим вредносним односима у привреди, радном времену потребном за *репродукцију*, претставља суму есконтраних будућих доходака и није ни у каквој вези са набавним, књиговодственим ценама појединих објеката својине, добара, која припадају субјекту.

5. — Право својине није једини облик присвајања правних субјеката који је заштићен правним поретком. Оно је један од многобројних правних облика присвајања својине у економском смислу. Право својине је релативно *најјаче*, против свих делујуће, апсолутно право, али не једино право. Присвајање се врши и у другим правним облицима. Један од тих облика претстављају најразноврснија лична и стварна држава као службености, *ususfructus*, *usus*, *emphyteusis*, *superficies* и сл. Ова класична права данас су заиста изгубила много од своје улоге у привреди. Далеко важнији је један други правни облик присвајања, наиме присвајање на основу права из кредитних односа. Велики део присвајања у савременом капиталистичком друштву врши се у том облику. Иако има неких разлика, чак и битних у нечем, у ту групу можемо убројити и присвајање на бази права из акционарских односа.

Објект права својине је ствар. Користећи напред речено, објект права својине је извор дохотка, а не доходак непосредно. Објект других (релативних) класичних права је исто тако ствар, извор дохотка, и то не нека друга, него *иста* ствар, исти извор који је и објект права својине (*ius in re aliena*). Што значи да сва та „друга“ права и искоришћавање на њиховој основи, не повећавају број и опсег извора и токова доходака који из њих извиру у друштвеном мерилу, него их повећавају једино у приватном мерилу, у погледу појединца. Значи, она не стварају токове, него их усмеравају, дистрибуирају. Прометна права значе опраничење права својине неког субјекта на појединим стварима, смањење или осушење тока дохотка из извора (ствари или комплекса ствари) у правцу њиховог правног власника и њихово усмеравање неком другом субјекту, субјекту „других“ права на некој ствари, њиховом економском власнику.

Ту постаје јасно зашто ствар као предмет својине не може да задовољава потребе економиста. Економист мора да подели ствар на више њезиних услуга, на више токова дохотка сагласно конкретној ситуацији. Сваки субјект неких права на истој ствари добија на тај начин посебни објект свог присвајања. Ствар која је у правној својини једне особе постаје предмет присвајања више особа. Кад треба аплицирати својину у економском смислу на ствар, кад више не задовољава појам есконтране вредности токова доходака, — а то захтева нужно правни и економски поредак —, својина исте ствари нужно се распада на више субјеката, она је нужно поде-

љена. Тиме, наравно, није речено ништа о подељеној својини у правном слислу. У крајњем случају правном власнику остаје функција чувара извора док ток дохотка користе други.

Оваква или слична правна ситуација није резултат само ограничавања права својине од стране других (релативних) права, него може бити и резултат самог схватања права својине у неком правном поретку уопште, који може имати одраза и у одговарајућим јавноправним нормама. Римски *ius abutendi* свакако је и правно нешто друго него феудални *ius procurandi* или савремено буржоаско право својине, чија се конкретна садржина стално мења најразноврснијим правним прописима, па чак и државним буџетом.

Предмет облигационих права није извор дохотка, ствар или комплекс ствари као код класичних права него сам доходак. Пред очима нам стоје односи као што су односи између финансијера и предузимача, акционара и предузећа, повериоца и дужника. Кредитни односи који настају и нестају у самом робном промету, релативна права која омогућују пренос апсолутних права, ту нису интересантна. Она су, према речима проф. Гамса, динамички део својине, динамички — то треба додати и подвући — у смислу прелазног. Ни купцу ни продавцу није стало до тога да конституирају кредитни однос. Њима је стало до тога да пренесу својину ствари од једног субјекта на другог. Како то из економских или техничких разлога није могуће истовремено предајом робе и новца, настанак привременог кредитног односа постаје неизбежан иако он није циљ посла.

Постављајући доходак као објект облигационих права нисмо се ограничили на новчани доходак, иако, у савременој привреди облигациона права гласе већином на новчани доходак. Ако укључимо у доходак и натурални доходак, тада на основу горње дефиниције облигационих права помоћу предмета који претставља доходак чак и „друга“ стварна права потпадају под појам облигационих права. И она се, као што смо видели, односе више на доходак неке ствари, значи, на услуге те ствари, него на саму ствар.

Тиме настаје потреба да се предмет различитих права одреди другим критеријумом. Употребом досадашњег критеријума изгубили смо разлику између облигационих и „других“ стварних права. Ако дођемо од констатације према којој својина у економском смислу није ништа друго него збир у садашњост есконтираних вредности будућих доходака, ишчежава и граница између ствари као извора дохотка и између дохотка. Тиме ишчежава и разлика између својине те других имовинских, стварних и облигационих права.

Разлику између својинских и других сличних права с једне, и облигационих права с друге стране, можемо одредити једино помоћу околности што се прва односе на једну конкретну ствар, конкретан извор, тако да се њихов економски смисао испуњује у уживању дохотка једне конкретне ствари, конкретног извора, конкретног дохотка (*in natura*), док се друга односе на апстрактан

извор, апстрактну (та је апликација мало тежа) ствар, тако да се њихов економски смисао исцрпљује у уживању дохотка једне ствари, једног извора *in abstracto*.

У савременој привреди ствар *in abstracto* јесте новац. Значи, облигациона права имају свој објект у новцу, у извесној суми новца. Поверилац који посуди суму од 1.000 динара има потраживање на тих хиљаду динара, а и на доходак у виду камате. У ануитету враћа му се и једно и друго. Но то двоструко потраживање је само привидно. Потраживање капитала од хиљаду динара је истоветно с потраживањем камате на њега, на пример, камате у висини од 50 динара годишње. Поверилац има само једно или друго: или годишње 50 динара камате или одмах 1000 динара. Његово је потраживање алтернативно. Ако хоће капитал, нема камате, и обратно. Идентитет извора и дохотка је врло једноставно доказати. Садашња вредност извора износи 1000 динара. Претпостављајући, као горе, каматну стопу $i = 0,05$, есконтирана вредност односно будућег тока дохотка износи:

$$V_a = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{a}{(1+i)^n} = \frac{50}{0,05} = 1.000 \text{ динара.}$$

Есконтирана вредност будућег тока дохотка тачно је дакле једнака вредности извора из којег доходак потиче.

Изузетно се појављује разлика између вредности извора (капитала) и есконтиране вредности дохотка које тај извор даје у примерима у којима валоризација извора (капитала) није извршена одмах после измене величине дохотка или каматне стопе. У примерима облигације и акције који су најважнији у капиталистичкој привреди, та се валоризација врши стално и промјетно на берзи иако остају књиговодствене суме неизмењене.

7. — Горњи односи се могу приказати језиком који је заједнички и правницима и економистима. Тај језик даје књиговодствена техника.

Да би разлику између правног и економског појма својине илустровали и у друштвеном мерилу, претпоставићемо да се целокупна друштвена привреда састоји из три привредне јединице — А, В, С, — и свака од њих је власник једног дела друштвеног богатства. У одређеном моменту који је истоветан како за билансе наших јединица тако и за друштвени биланс у целини, претпоставићемо да је то богатство једнако 1.000 јединица и да је подељено између А, В и С у размеру 2:3:5.

Биланси јединица су, према томе, следећи:

акт. А пас.		акт. В пас.		акт. С пас.	
200	200 (А)	300	300 (В)	500	500 (С)

Лева страна претставља уствари инвентар вредности појединих саставних делова богатства и изражава својину јединица А, В и С у правном смислу. Десна страна изражава реалне односе при свајања и означава својину у економском смислу. У нашем примеру својина у економском и својина у правном смислу поклапају се квантитативно.

Друштвени биланс истих делова богатства који има следећи изглед, осветљава још више значење пасивне стране биланса него што је случај код биланса појединих јединица:

акт.	Друштво	пас.
1.000		200 (A) 300 (B) 500 (C)
1.000	1.000	

Узмимо као следећи пример случај да С уступи јединици В без накнаде службеност *ius pascendi*. У садашњост есконтирана вредност ове службености износи 50. Правно се односи својине тиме нису нимало изменили, али се ипак изменио биланс појединаца и друштвени биланс, и то на следећи начин:

акт. А	пас.	акт. В	пас.	акт. С	пас.	акт. Друштво	пас.
200	200	300	300 50	500	450	1.000	450 (C) 350 (B) 200 (A)
		50			50 (B)	1.000	1.000
		350	350	500	500		

Билансу јединица В и С додат је и рачун потраживања и дуговања (на бази службености испаше). У тим билансима као и у друштвеном билансу својинске односе у правном смислу показује лева страна али само до прве хоризонтале. Десна страна, и то читава, приказује односе својине у економском смислу. Лева и десна страна биланса В и С, ниже од поменуте црте, приказују дуговања и потраживања В и С. Дуговање С смањује његову својину у економском смислу од 500 на 450, док потраживање В повећава његову својину у економском смислу од 300 на 350.

Ако у пример уместо службености уведемо праве кредитне односе, ништа се уствари не мења. На пример, ако јединица С дугује јединици В 50, јединица А јединици С 80, а јединица В јединици

А 25 (понављамо да су ове величине у садашњост есконтиране вредности токова доходака) биланси ће имати следећи облик:

акт. А пас.		акт. В пас.		акт. С пас.		акт. друштво пас.	
200	120 25	300	275 50	500	450 80	1.000	145(A) 325(B) 530(C)
25	80(C)	50	25 A)	80	50(B)	155	155
225	225	350	350	580	580	1.000	1.000

Једина разлика, а и та је формална, у поређењу са применом службености састоји се у томе што се потраживања активизирају, што их власници третирају у својим билансима свесно као активу.

Овај последњи пример нас доводи до једног веома важног закључка. Сума свих потраживања у једној затвореној националној привреди нужно је једнака суми свих дуговања у истој привреди. У друштвеном мерилу ове се суме међусобно потиру. То значи да стварање кредитних односа нема никакве везе са стварањем друштвеног богатства. Крединим односима друштвено богатство се само друкчије расподељује међу поједине чланове друштва. Потребно је да ову околност имају у виду они аутори који код нас у новије време заступају идеју о друштвеној својини на новцу. Уствари новац у нашим приликама не претставља ништа друго него монетаризацију потраживања према емисионој банци.

У последњем примеру даћемо биланс једног предузећа без обзира на билансе других предузећа, а нарочито без обзира на биланс народне привреде као целине. Овај пример ће нам бити доцније од користи. Нека се актива нашег предузећа Х састоји из 1.000 средстава за производњу, 100 облигација (државе и привредних организација), 50 акција, 70 потраживања у облику новца, 30 краткорочних потраживања. Нека пасиву претстављају: 700 капитал сопственика односно акционара, 250 банковни кредит, 300 обавезе (краткорочне) према добављачима. Такво предузеће има овакав биланс:

	акт. Х	пас.
(средства за производњу)	1.000	700 (сопствени капитал)
(облигације)	100	250 (банкарски кредит)
(акције)	50	300 (краткорочни кредит)
(краткор. потраживања)	30	
(новац)	70	
	1.250	1.250

Ако ограничимо интерпретацију овог биланса само на односе између својине у економском и својине у правном смислу, морамо констатовати да је правни власник свих актива којима предузеће располаже власник капитала 700 (било да је то појединац или више лица). Економски, пак, гледано, актива предузећа је својина власника сопственог капитала, банке и добављача у размеру 7:2, 5:3.

8. — Из реченог произлази да не постоји нека битна разлика између новчаних и натуралних облигација. У оба примера биланс је принципијелно исти. То значи да претпостављамо могућност не-новчаног свођења појединих делова активе и пасиве на исти именитељ. Ово питање нема ни практични, ни теориски значај за право већ само теориски за економику. У овом чланку то питање не дискутујемо. Сматрамо да ипак треба напоменути следеће: кад произвођачи у натуралној превреди не би имали могућности свођења најразноврснијих облика активе на јединствени именитељ, привређивање не би било могуће. Ако би постојале једино натуралне јединице за мерење, привредни субјекти у натуралној привреди не би могли знати да ли је, на пример, 10 крава веће богатство од природног водопада, или да ли је лице А имућније од лица В.

Друга важна констатација која произилази из горе реченог јесте ова: у савременом друштву присвајање се врши у разним правним облицима. Али, иако је право својине још увек најважнији облик присвајања, оно је најважнији правни облик присвајања у периферним деловима народне привреде, у оним који више мање претстављају остатке преживелих друштвених уређења. За присвајање у савременом друштву карактеристична су облигациона права која као начин присвајања преовлађују у највећој мери у централним деловима привреде, у индустрији и банкарству. Проф. Покорн врло добро каже у свом *Уводу у финансије* (Београд, 1955, стр. 128) да је „кредит такође један од имовинских облика као неоптерећено власништво.“

Ту околност и могућности које из ње произлазе за развијање правног и економског система прелазног периода треба да имају у виду *de lege ferenda* наши правници.

9. — Досадашњим расправљањима довољно смо припремили терен за анализу појма имовине. У следећим ставовима ћемо покушати да осветлимо тај појам и да одредимо његов однос према појму својине у економском смислу.

Полазимо од појма својине у економском смислу. Она је у одређени момент (садашњост) есконтирана вредност свих токова доходака којима располаже субјект у оном моменту. Два елемента из ове дефиниције непосредно су употребљива и за дефиницију имовине. Као својина у економском смислу, и имовина је појам који се односи на одређени момент и на одређени субјект. Наравно може се говорити о имовини *in abstracto*, као о појму. Но, чак и за

рашчишћавање самог појма биће корисно да га анализирамо у његовој практичној апликацији.

Са становишта савремене новчане привреде сви токови доходака којима располаже неки субјект у одређеном моменту, немају исти карактер. Има токова који имају велику вредност са становишта неког субјекта или више њих. Међутим, ти токови могу имати било малу било никакву вредност са становишта новчане привреде, са општедруштвених економских становишта. У новчаној привреди употребна вредност ступа на друго место. Одлучујућа је прометна вредност. То значи да за новчану привреду међу токовима доходака којима располаже неки субјект, значење имају само они и у оној мери који и уколико су истовремено и новчани, односно могу да буду новчани.

Узмио као пример сељачко газдинство. У његовом се инвентару налази читав низ ствари које немају никакву новчану вредност иако оне у великој мери доприносе благостању чланова газдинства. Притом се не мисли на предмете као што су личне успомене које имају вредност искључиво за јединог субјекта. Тако се, на пример, у газдинствима са заосталим начином обраде употребљавају по традицији оруђа која везују произвођача за њих, иако је продуктивност тих оруђа у друштвеним мерилима негативна. Или ако узмемо, многобројна производна и потрошна средства која су економски толико стара да их нико осим њиховог власника не би употребљавао. Узмемо даље неку службеност пута која има једино смисао за одређено газдинство, и сл. Такве изворе доходака искључујемо већ а priori из имовине и то из простог разлога што као такви нису економска добра. За разлику од тих примера искључиво индивидуалних и тиме неекономских вредности ми имамо у виду оне ствари у сељачком газдинству које немају само индивидуалну (не-економску) вредност, тј. ствари којима се у околини којој то газдинство припада признаје вредност, која пак, кад је меримо новцем, тј. општедруштвеним вредносним критеријумом, јако пада или чак и ишчезава. То су, на пример, занатски производи сељака, као што су код куће израђене тканине (ланене, вунене), обућа (опанци), разноврсне зграде и мелиорације, па чак и производи сточарства (домаћа вуна) и пољопривреде (у Словенији хајда), па и „светски“ производи као пшеница и кукуруз.

Што привредна јединица постаје више потчињена друштвеној подели рада у систему тржишне повезаности индивидуалних привредних јединица то се више појам имовине поклапа са економским појмом својине, или, што је исто, то се више друштвени појам имовине поклапа са њеним властитим појмом имовине. У привредним јединицама које раде искључиво за тржиште, сви су токови доходака мерени новцем, сви су доходи новчани, па због тога нема никакве разлике између појма својине у економском смислу и имовине. Ова се два појма квантитативно поклапају. Биланс предузећа Х који смо приказали под тачком 7 потврђује ту констатацију. Видели

смо да економску својину власника предузећа изражава сопствени капитал на страни пасиве (700). Што се тиче имовине предузећа, она је резултат свих потраживања и дуговања предузећа. У нашем примеру сума потраживања износи 1.250 (а тиме видимо да се чак и својина у правном смислу испољава у новчаној привреди не у свом стварном облику него у новчаном, као потраживање). Укупна дуговања предузећа износе 550. Према томе, имовина предузећа у датом моменту износи 700, а то је тачно онолико колико износи и својина у економском смислу.

10. — Својина у економском смислу појединог субјекта квантитативно се поклапа са појмом неоптерећеног имања (богатства, wealth, richesse) тог субјекта, нарочито ако га дефинишемо као суму добара и ако као добра не сматрамо једино ствари него и услуге или поједине корисности тих ствари. Како је имање натурални појам, могло би се сматрати да је својина у економском смислу натурални појам, те да је једина разлика која постоји између својине у економском смислу и имовине у натуралном карактеру прве и у вредносном карактеру друге. Могло би се сматрати да разлог за постојање другог појма лежи у немогућности својена појединих стварних елемената својине на исту јединицу мере. Из наших закључака под тачком 8 излази да, напротив, натурална привреда не значи непостојање јединице мере којом се могу измерити поједини делови богатства и свести на заједнички израз, иако то мерило нема толико објективан и спољни облик као што га има новац. То значи да натуралност појединих привредних јединица или натуралност читаве народне привреде није разлог појмовној дистинкцији између својине у економском смислу и имовине. Уколико поједини аутори настоје да ово разликовање одреде преко разлике између употребне вредности и прометне вредности, њихов покушај не може довести до успеха.

Једну другу могућност разликовања својине у економском смислу и имовине, бар привидну, даје околност да је предмет својине у економском смислу, како смо га одредили у тачки 6, извор дохотка in abstracto, док се својина у правном смислу заједно са осталим натуралним правима односи на ствар in concreto. Могло би се сматрати да је имовина салдо потраживања и дуговања одређеног субјекта, док својину претставља само његова стварна актива (тј. део активе без потраживања). Али та могућност одмах отпада чим постане јасно да је омогућава једино идентификовање правног и економског појма својине, тачније, непознавање економског појма својине. Место њега, у дискусију је увучен правни појам својине. Ван те грешке отпада у погледу конкретности и апстрактности предмета свака разлика између имовине и својине (у економском смислу).

11. — У свом чланку „Својина и имовина“ др. Гамс везује појам имовине уз прометну вредност. Он сматра употребну вредност као супротност прометне вредности и то у једном новом смислу, у

коме се та супротност поклапа са супротношћу између ствари и права односно између апсолутних и релативних права. Полазећи од те супротности, он сужава појам имовине на релативна права искључујући из имовине сва класична апсолутна права на употребним добрима као што је право својине. „Али у дубљој анализи, иако је имовина присвајање, она се као појам одваја од својине као најјаснијег, најнепосреднијег израза присвајања, као присвајање употребне вредности и схваћена само као скуп релативних права значи присвајање прометне вредности.“ И мало пре наведенога: „Скуп релативних права, а тај скуп је оно што је карактеристично за имовину, што је чини специфичном категоријом грађанског права, односи се на новчану вредност, значи на прометну вредност тих ствари. Према томе, ако повлачимо крајњу логичку консеквенцу реченога, имовина би била само скуп *релативних, облигационих, права и обавеза*“ (стр. 25, подвукао А. Б.).

Доведена до те „крајње логичке консеквенце“ Гамсова концепција имовине постаје неубедљива. „Крајња логичка консеквенца“ могућава чак и површном читаоцу да открије рупе у фундаментима на којима стоји њена изградња све од теоретског поласка даље. Није „прометност“ вредности, новчани израз вредности, оно што ствара разлику између својине у економском смислу и имовине. Потпуно је ирелевантно на који начин, чиме се мери вредност токова доходака: новцем или на било који други начин. То значи да могућност свођења појединих токова (или извора, што је исто) доходака на јединствени именитељ није фактор који ствара појам имовине пошто ни натурална привреда није без таквог именитеља. С друге стране, могућност новчаног процењивања токова доходака и натуралних привредних јединица у савременој привреди не ликвидира разлику између својине у економском смислу и имовине. Та би разлика отпала једино кад би били сви токови доходака процењивани јединственим вредносним критеријумом, када би се вредносни критеријуми натуралне привредне јединице поклапали са друштвеним. Разлог за појаву те разлике лежи дакле једино у разлици вредносних критеријума. Натурална привреда, натуралне привредне јединице процењују своје дохотке односно изворе доходака индивидуалним, парцијалним вредносним критеријумима. Новчана привреда процењује своје дохотке односно изворе општедруштвеним критеријумима. Значи, није новац као такав онај који ствара разлику између својине и имовине. То су новчане *цене*, новац као *општедруштвено* мерило вредности. Увек кад се поставља питање чисте имовинске масе неке натуралне или полунатуралне привредне јединице, или шире, кад се поставља питање чисте имовинске масе неке привредне јединице која не валоризира своје изворе складно са текућим изменама вредносних односа, појављује се разлика између својине и имовине. Уколико је реч о натуралној или полунатуралној привредној јединици, питање чисте имовинске масе претставља насилно подвргавање индивидуалног газдинства које при-

пада неком другом владајућем друштвено-економском уређењу, претставља победу владајућег економског система са његовим „опште-друштвеним“ критеријумима над индивидуалним или парцијалним вредносним критеријумима. У томе, и једино у томе, лежи разлог за постојање разлике између својине у економском смислу и имовине:

Др. Гамс наводи као аргумент за своју тезу, према којој ограничава појам имовине на релативна права, преливање својине једне привредне јединице путем релативних права, потраживања и обавеза, у имовину друге привредне јединице (стр. 25). Међутим, то се преливање врши и у натуралној привреди која нема никакве везе са тржиштем у облику, на пример, *iura in re aliena* или у облику натуралних облигација.

Из тога излази и други закључак који можемо сматрати као закључак читавог овог чланка: Појам имовине везан је за новчану привреду само уколико се историски појављује са њом. Теориски, међутим, постоји и у натуралној привреди. Али пошто се, због натуралног карактера привреде, заснива на индивидуалним вредносним критеријумима појединих привредних јединица (других критеријума нема), он се поклапа са појмом својине у економском смислу. У новчаној привреди, напротив, општедруштвени критеријуми постоје. Они дају могућност да својину у економском смислу изразимо и помоћу њих. У том изразу својина у економском смислу обично се назива имовина.

Др. Александер Бајт

ОДГОВОР ДРУГУ ГАМСУ ПОВОДОМ ДИСКУСИЈЕ О О ДРУШТВЕНОЈ СВОЈИНИ

Мислим да је за сваког пажљивог читаоца суштина спора између друга Гамса и мене јасна, те ћу овде само најкраће прецизирати извесне ствари.

1. Друг Гамс приговара да сам њему посветио највише места. То сам учинио јер ми је од свих теорија његова била најнејаснија.

2. Друг Гамс ми пребацује „начин дискусије“, јер сам његове мисли нетачно износио. Трудио сам се најсавесније да их схватим и изнесем тачно, што, разуме се, не значи да сам успео. Дискусија и служи разјашњењу мисли дискутаната. Међутим, мислим да „начин дискусије“ друга Гамса није најбољи, за доказ чега су довољни наводи његових речи у мом чланку.

3. Кад кажем да је својина апсолутно право, не мислим тиме да је она стварно право. Мислим на класичну својину, узимајући реч „апсолутно“ у смислу „неограничено“.

4. Друг Гамс не разуме низ мојих ставова, иако они казују тачно оно што и он тврди, те, према томе, не претстављају нетачно приказивање његових мисли. Тако, ја сам утврдио да друг Гамс